

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวความคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การกำหนดกรอบความคิด เป็นขั้นตอนหนึ่งที่มีความสำคัญในการวิจัย ทั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยมีกรอบในการอธิบายปรากฏการณ์ในการศึกษา ทั้งที่อยู่ในรูปของแนวความคิดและผลงานวิจัยที่ผ่านมา สำหรับการศึกษาวิถีชีวิตของครัวเรือนประมงพื้นบ้านครั้งนี้ มีกรอบแนวคิดดังต่อไปนี้

2.1. แนวคิดเกี่ยวกับ “การทำประมงพื้นบ้าน”

ความหมายของคำว่า “ประมงพื้นบ้าน”

นักวิชาการ ผู้มีความรู้ และผู้ที่เกี่ยวข้องในด้านประมงพื้นบ้านได้ให้ความหมายพอจะประมวลได้ดังนี้ “ประมงพื้นบ้าน” หมายถึง การทำประมงพื้นบ้านแบบดั้งเดิมที่ยังไม่ได้มีการพัฒนาทางการผลิต การขนส่ง การเก็บรักษาคุณภาพสัตว์น้ำ การใช้ประโยชน์และการตลาด นอกจากนี้การประมงพื้นบ้านอาจมีความหมายและขอบเขตแตกต่างกัน ตามสภาพท้องถิ่นหรือปัจจัยพื้นฐานในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต เช่น อาจเป็นแบบพื้นบ้าน (Artisanal) แบบขนาดเล็ก (Small-scale) แบบดั้งเดิม (Traditional) (ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 2530 : 370) เครื่องมือที่นำมาใช้ในการทำประมงพื้นบ้านเป็นเครื่องมือที่มีขนาดเล็กผิดแปลกไปจากประมงพาณิชย์ (เมอร์ตอค 2519 อ้างใน ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 2530 : 370) ซึ่งเป็นการทำประมงด้วยเครื่องมือทำประมงแบบง่าย ๆ แบบ ดั้งเดิม ไม่ทันสมัย เช่น อวนจม เบ็ด ลอบ ฯลฯ (กรมประมง 2523 ; บุญ บุญเรือง 2527 ; วีระวัฒน์ หงสกุล 2528 : 1-17 ; อาภา ศิริวงศ์ ณ อยุธยา 2541) เรือที่ใช้ในการทำประมงพื้นบ้านมีความยาวไม่เกิน 10 เมตร ขนาดเครื่องยนต์ไม่เกิน 30 แรงม้า (ศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ อ้างใน ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 2530 : 372 ; Craing Jonhson 1997: 7) และมีการจับสัตว์น้ำไม่ห่างจากฝั่งมากนัก (อาภา ศิริวงศ์ ณ อยุธยา 2541) ส่วนแรงงานที่ใช้ในการทำประมงพื้นบ้านจะใช้แรงงานจากครัวเรือนเป็นหลัก (ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 2530 : 372)

จากการศึกษาความหมายดังกล่าวข้างต้น ในการศึกษาคำนี้จึงเสนอนิยาม “ประมงพื้นบ้าน” หมายถึง การทำประมงขนาดเล็ก หรือการทำประมงชายฝั่ง ที่ทำประมงโดยใช้เรือไม่ติดเครื่องยนต์ เช่น เรือพาย เรือแจว หรือเรือติดเครื่องยนต์ เช่น เรือหางยาว เรือท้ายตัด เรือ กอและ ซึ่งเรือที่ติดเครื่องยนต์ดังกล่าวมีขนาดเครื่องยนต์ไม่เกิน 30 แรงม้า และมีลำเรือยาวไม่ เกิน 7.5 เมตร ใช้เครื่องมือในการจับสัตว์น้ำที่ไม่ซับซ้อน ทั้งเครื่องมือประจำที่ เช่น ไซ โพงพาง และเครื่องมือเคลื่อนที่ เช่น อวน

2.2. แนวคิดเกี่ยวกับ “วิถีชีวิต”

มโนทัศน์เกี่ยวกับคำว่า “วิถีชีวิต”

คำว่า “วิถีชีวิต” ได้มีผู้กล่าวไว้ในงานเขียนต่าง ๆ มากมาย ส่วนใหญ่จะเป็นงานเขียนที่ เกี่ยวข้องกับทางสังคม และวัฒนธรรม และมีการให้นิยามความหมายแตกต่างกันบ้างทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ จุดประสงค์และบริบทของการศึกษานั้น ในการศึกษาคำนี้จึงประมวลความหมายของ “วิถี ชีวิต” ได้ดังนี้

“วิถีชีวิต” คือ แบบแผนในการดำเนินชีวิต (สนิท สมัครการ 2538 : 4) และในการ ดำรงชีวิต (Way of life) ของคนแต่ละกลุ่มแต่ละสังคม การดำเนินชีวิตของคนแต่ละกลุ่มหรือ สังคมมีหลายด้านด้วยกัน เช่น การคบหาสมาคมกัน การรักและการแต่งงานกัน การทำมาหา กิน การทำงานส่วนรวมร่วมกัน การตัดสินใจในปัญหาส่วนรวมร่วมกัน การถ่ายทอดความรู้ ความคิดให้แก่กัน การรักษาสุขภาพอนามัย ความเชื่อในสิ่งต่าง ๆ การสร้างที่อยู่อาศัย รวมทั้ง การพักผ่อนหย่อนใจ สร้างสรรค์สิ่งสวยงามไพเราะ หาความบันเทิงร่วมกัน (ประเสริฐ แยม กลิ่นหุ้ง 2539 :102) ตลอดจนความคิดและลักษณะนิสัย สิ่งเหล่านี้รวมเป็นวิถีชีวิตของคนใน แต่ละสังคม โดยมีตัวที่บ่งชี้วิถีชีวิตได้แก่ ความคิด ค่านิยม ความเชื่อ วรรณกรรม ศาสนา และปรัชญา ของสมาชิกในสังคม (Thomas and Anderson 1972 : 41 อ้างใน เนาวรัตน์ จิโน ภาช 2542)

ดังนั้นจากความหมายทั้งหมดของ “วิถีชีวิต” เห็นได้ว่าวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับลักษณะทาง สังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มนั้น ๆ ดังนั้นในการศึกษา “วิถีชีวิตของครัวเรือนประมงพื้นบ้าน” จึง เป็นการศึกษาลักษณะการดำเนินชีวิตของสังคมหรือกลุ่มของผู้ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน โดยผู้วิจัยจะพิจารณาให้ครอบคลุมวิถีชีวิตด้านต่าง ๆ 3 ด้านด้วยกัน คือ ด้านการทำมาหากิน ด้านความสัมพันธ์ในครัวเรือนและเครือญาติ และด้านความเป็นอยู่

2.2.1 ด้านการทำมาหากิน

การศึกษาด้านการทำมาหากินนั้นคือลักษณะของการประกอบอาชีพ ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของคำว่า “อาชีพ” ไว้ดังนี้

“อาชีพ” หมายถึง งานที่บุคคลกระทำ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2539) เพื่อเป็นรายได้ หากมีมากกว่า 1 ชนิด ให้นับอาชีพที่มีชั่วโมงการทำงานมากที่สุด ถ้าชั่วโมงทำงานแต่ละอาชีพ เท่ากันให้นับอาชีพที่มีรายได้มากที่สุด (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2533) หากยังตอบไม่ได้ให้นับ อาชีพที่ได้ทำงานนานที่สุด (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2541)

สำหรับความหมายของ “อาชีพ” ในการศึกษาครั้งนี้ หมายถึง ประเภทหรือชนิดของ งานที่บุคคลนั้นทำอยู่ ที่สร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือน ถ้าหากมีมากกว่า 1 อาชีพ ให้นับอาชีพที่มี ชั่วโมงการทำงานมากที่สุด ถ้าชั่วโมงการทำงานเท่ากันให้นับอาชีพที่มีรายได้มากที่สุด หาก ไม่สามารถตอบได้ให้นับอาชีพที่ได้ทำงานนานที่สุด

การศึกษาด้านการทำมาหากินหรือการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน มุ่งเน้นไปในด้าน ความแตกต่างของการทำประมงพื้นบ้าน ฝั่งทะเลสาบสงขลา และฝั่งอ่าวไทยว่ามีวิธีการทำ ประมงอย่างไรบ้าง มีเครื่องมืออุปกรณ์อะไรบ้างในการทำประมง ตลอดจนการลงทุนในการทำ ประมงพื้นบ้าน และรายละเอียดอื่น ๆ ในการทำประมงพื้นบ้าน อันนำไปสู่รายได้ที่เกิดการทำ ประมงพื้นบ้าน

2.2.2 ด้านความสัมพันธ์ในครัวเรือนและเครือญาติ

ความหมายของคำว่า “ครัวเรือน” หมายถึง หน่วยทางเศรษฐกิจและสังคมที่ประกอบ ขึ้นด้วยบุคคลทั้งหมดที่รวมกันในที่อาศัยเดียวกัน ซึ่งอาจเป็น บ้าน หอสมุด บ้านเช่า ก็ได้ (ราชบัณฑิตยสถาน 2524) โดยบุคคลที่อยู่รวมกันในครัวเรือนอาจเป็นญาติกันหรือไม่ก็ได้ แต่ การอยู่ในสถานที่แห่ง หนึ่ง ๆ หรือในบ้านเลขที่หนึ่ง ๆ อาจประกอบด้วยครัวเรือนหลายครัวเรือน ก็ได้ (กรมแรงงาน 2533) สำหรับผู้อาศัยที่อยู่เดียวกันจะมีส่วนร่วมในการจัดหาอาหาร หรือสิ่ง อุปโภคบริโภคอันจำเป็นแก่การครองชีพของบุคคลเหล่านั้น นอกจากนี้แล้วยังสามารถแบ่งครัว เรือนออกเป็น 2 ประเภท คือครัวเรือนส่วนบุคคล และครัวเรือนกลุ่มบุคคล

- ครัวเรือนส่วนบุคคล หมายถึง ครัวเรือนที่ประกอบขึ้นด้วยบุคคลคนเดียว หรือหลาย คนอาศัยอยู่ในบ้านหรือที่อยู่อาศัยเดียวกัน และการจัดหาหรือใช้สิ่งอุปโภคบริโภคอันจำเป็นแก่ การครองชีพร่วมกัน บุคคลเหล่านั้นอาจเป็นญาติกันหรือไม่เป็นญาติกันก็ได้

- ครีวเรือนกลุ่มบุคคล หมายถึง ครีวเรือนที่ประกอบด้วยบุคคลที่มาอยู่ร่วมกัน เพราะได้มีกฎ หรือระเบียบข้อบังคับอย่างใดอย่างหนึ่งระบุไว้ให้มาอยู่ร่วมกัน หรือจำเป็นต้องมาอยู่ร่วมกัน เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง บุคคลเหล่านี้จะใช้สิ่งอุปโภคบริโภคหรือไม่ร่วมกันก็ได้ ครีวเรือนกลุ่มบุคคลจำแนกได้ 2 ชนิดคือ ครีวเรือนกลุ่มบุคคลประเภทสถาบัน ได้แก่ วัด เรือนจำ สถานสงเคราะห์ โรงพยาบาล โรงเรียนกึ่งนอน กองทหารหรือตำรวจ ครีวเรือนกลุ่มบุคคลประเภทอื่น ได้แก่ โรงแรม หอพัก บ้านพักคนงานที่มีจำนวนคนงานจำนวน 6 คนขึ้นไป ซึ่งสถานประกอบธุรกิจจัดที่อยู่อาศัยให้อยู่ร่วมกัน (สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2533 สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานราษฎรมนตรี 2533)

สำหรับการศึกษาคั้งนี้กำหนด ความหมายของ "ครีวเรือน" ว่าเป็นหน่วยพื้นฐานทางสังคม ที่ประกอบด้วยบุคคลที่อาศัยอยู่ภายใต้หลังคาเรือนเดียวกัน มีการร่วมมือกันในการทำมาหากิน จัดหาเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นแก่การครองชีพร่วมกัน และการทำกิจการอื่นร่วมกัน เช่น กิจกรรมทางเศรษฐกิจ กิจกรรมทางสังคม เป็นต้น

ครีวเรือนของประมงพื้นบ้าน ประกอบไปด้วยบุคคลต่าง ๆ เช่น ภรรยา ลูก หรือญาติ ๆ มาอาศัยอยู่รวมในชายคาเดียวกันในลักษณะช่วยกันทำมาหากิน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ภรรยามีหน้าที่ขายสัตว์น้ำที่จับมาได้ ลูกอาจจะคอยช่วยเหลืองานบ้านเล็ก ๆ น้อยๆ ยายมีหน้าที่เลี้ยงหลาน และทุกคนที่อยู่ในครีวเรือนมีส่วนร่วมในการบริโภคและใช้จ่าย

การศึกษาความสัมพันธ์ของครีวเรือนและเครือญาติ ที่กลุ่มคนที่อยู่รวมภายในครีวเรือนเดียวกัน และมีปฏิกริยา ต่อกัน ในบทบาทต่าง ๆ เช่น สามี ภรรยา บุตร พี่น้อง เป็นต้น เมื่อสมาชิกอยู่รวมกันย่อมต้องมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด มีความผูกพันต่อกัน และมีหน้าที่รับผิดชอบซึ่งกันและกันแต่แต่ละคนมีพฤติกรรมไปตามบทบาทของตน (อัจจา พุ่มมณีกร 2537 : 34)

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ภายในครีวเรือนและเครือญาติ ได้เกิดขึ้นตามบทบาทหน้าที่ที่บุคคลที่เป็นสมาชิกของครีวเรือน โดยความสัมพันธ์ที่ดีในครีวเรือนนั้น Weiss (อ้างใน จิววรรณ แก้วพรหม 2530 : 45) ได้กล่าวว่า จะประกอบไปด้วย

1. ความใกล้ชิดสนิทสนม ทำให้บุคคลมีความรู้สึกอบอุ่น ปลอดภัย
2. การมีส่วนร่วมในสังคม เป็นการแสดงถึงการมีส่วนร่วมระหว่างบุคคล ในความเป็นครีวเรือนเดียวกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ข่าวสาร ความคิดเห็น
3. พฤติกรรมในการดูแลรับผิดชอบ เช่น บิดามารดาเลี้ยงดูบุตร หรือผู้แข็งแรงกว่าดูแลผู้อ่อนแอกว่า เป็นต้น
4. การยอมรับ เกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีความสามารถกระทำกรต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

5. การช่วยเหลือ เป็นการช่วยเหลือแบ่งปันในเรื่องต่าง ๆ

ความสัมพันธ์ในครัวเรือนมี หลายรูปแบบ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างสามี - ภรรยา หรือ บิดา- มารดา กล่าวคือ สามีภรรยาต้องเข้าใจ ซึ่งกันและกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูล ตลอดจน รับผิดชอบ และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ภายในครัวเรือน ทำให้ครัวเรือนมีความมั่นคง และดำรงอยู่ได้ นอกจากนี้อาจจะมีความสัมพันธ์ระหว่าง บิดามารดากับบุตร หรือความสัมพันธ์ของสมาชิกคนอื่น ๆ ในครัวเรือน กล่าวคือ ความสัมพันธ์ในครัวเรือนจะทำให้เกิดบทบาท เช่น บทบาทในการหารายได้ ส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของหัวหน้าครัวเรือน บทบาทในการดูแลงานบ้าน ส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของภรรยา เป็นต้น

ดังนั้นในการศึกษาคั้งนี้ จึงสามารถศึกษาความสัมพันธ์ของครัวเรือนและเครือญาติ ได้จากบทบาทของสมาชิกในครัวเรือนและเครือญาติของผู้ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน

2.2.3 ด้านความเป็นอยู่

ในส่วนนี้จะศึกษาเกี่ยวกับ ความเป็นอยู่โดยทั่วไปของครัวเรือนชาวประมงพื้นบ้าน ซึ่งศึกษาลักษณะบ้านเรือน ด้านการอุปโภคบริโภค (ด้านอาหารการกิน น้ำดื่ม น้ำใช้) ด้านสาธารณูปโภค (บริการสาธารณะที่มีในชุมชน โดยศึกษาเพียง 2 ด้าน คือ ไฟฟ้า และ น้ำประปา) ด้านการสาธารณสุขหรือการดูแลสุขภาพ (สถานที่ดูแลรักษาพยาบาล เช่น โรงพยาบาล สถานีอนามัย) ด้านการใช้ภาษาในการสื่อสารกันภายในครัวเรือนและชุมชน ด้านศาสนาและความเชื่อ ทั้งนี้เพื่อเปรียบเทียบดูว่ามีความเป็นอยู่ในด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาของชาวประมงพื้นบ้านพื้นที่ฝั่งอ่าวไทย และพื้นที่ทะเลสาบสงขลา มีความแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

2.3 แนวคิดเชิงทฤษฎีนิเวศวิทยามนุษย์ (Human Ecology)

นิเวศวิทยามนุษย์ (Human Ecology) ปรากฏขึ้นครั้งแรกในปี 1921 ในหนังสือเรื่อง An Introduction to the Science of Sociology ซึ่งเขียนโดย R.E. Park และ E.W. Burgess และเป็นที่ยอมรับกันว่า R.E. Park เป็นผู้บัญญัติ คำว่า Human Ecology และ Park ยังได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาของนิเวศวิทยามนุษย์

นิเวศวิทยามนุษย์ เป็นศัพท์ที่ใช้กันกว้างขวางมากกว่า 30 ปีที่ผ่านมา โดยนิเวศวิทยามนุษย์เป็นลักษณะของศาสตร์ที่เป็นองค์รวม (Holistic Segment of Ecology) ที่ผสมผสานระหว่างวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและสังคมศาสตร์

Bernard Campbell ได้ให้คำจำกัดความของนิเวศวิทยามนุษย์ว่าหมายถึง ความสัมพันธ์ทั้งหมดระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม (ซึ่งรวมปัจจัยต่าง ๆ เช่น ภูมิประเทศ หรือ ดิน) และการแลกเปลี่ยนพลังงาน กับสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ทั้งพืช สัตว์ และเพื่อนมนุษย์กลุ่มอื่น ๆ ถ้ามองในทฤษฎีที่กว้างที่สุดเท่าที่จะทำได้นิเวศวิทยามนุษย์จะเกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกเผ่าพันธุ์และความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนเป็นพิเศษกับสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ และองค์ประกอบที่ไม่มีชีวิตของโลก (Campbell 1983 : 6 - 7 อ้างใน สายใจ คุ่มขนาน 2535 :6)

กรอบการศึกษา นิเวศวิทยามนุษย์

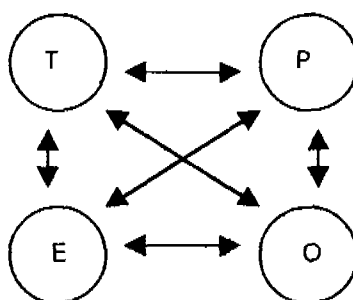
แม้ว่าจะมีความแตกต่างกันอย่างกว้างขวางในองค์ประกอบเฉพาะ แต่ความคิดที่เกี่ยวข้องกับนิเวศวิทยามนุษย์โดยทั่วไปจะมุ่งเน้นไปที่ “.....การปรับตัว (Adjustments) ของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อม โดยช่วงแรกของการเริ่มศึกษานั้นมีการวิเคราะห์ในระดับปัจเจกบุคคล แต่จะถูกมองในรูปของการรวมตัวหรือปรากฏการณ์ของประชากร (aggregate or population phenomena) ซึ่งวิเคราะห์รูปแบบของการรวมตัวทางนิเวศวิทยาได้มุ่งเน้นตั้งแต่ละแวกบ้าน (neighborhoog 's) เมือง (cities) และชุมชน (region)

ดังนั้นการศึกษา “นิเวศวิทยามนุษย์” (Human Ecology) ในช่วงแรกนั้นแยกกันไม่ออกกับการศึกษาเรื่องการจัดระเบียบทางสังคม โดยมองการรวมตัวของประชากรในฐานะผู้พึ่งพิงทางสังคม ต่อสู้กับสภาวะทางสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ เพื่อสนองสิ่งที่จำเป็นในการดำรงชีวิต และให้ได้สภาวะที่น่าพึงพอใจสูงสุดในการดำรงอยู่ต่อไปของการอยู่ร่วมกัน ในช่วงทศวรรษที่ 1950 Duncan และ Schore ได้เสนอระบบนิเวศวิทยามนุษย์ที่เรียกว่า POET model ซึ่งประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 4 ตัวที่สัมพันธ์กัน คือ

1. ประชากร (Population)
2. การจัดระเบียบทางสังคม (Organization)
3. สิ่งแวดล้อม (Environment)
4. เทคโนโลยี (Technology)

จากองค์ประกอบทั้ง 4 ของนิเวศวิทยามนุษย์นี้หากตัวใดตัวหนึ่งเปลี่ยนก็ย่อมจะมีผลกระทบต่อตัวอื่น ๆ ด้วย ดัง Model ในรูปที่ 1

รูปที่ 1 : POET model

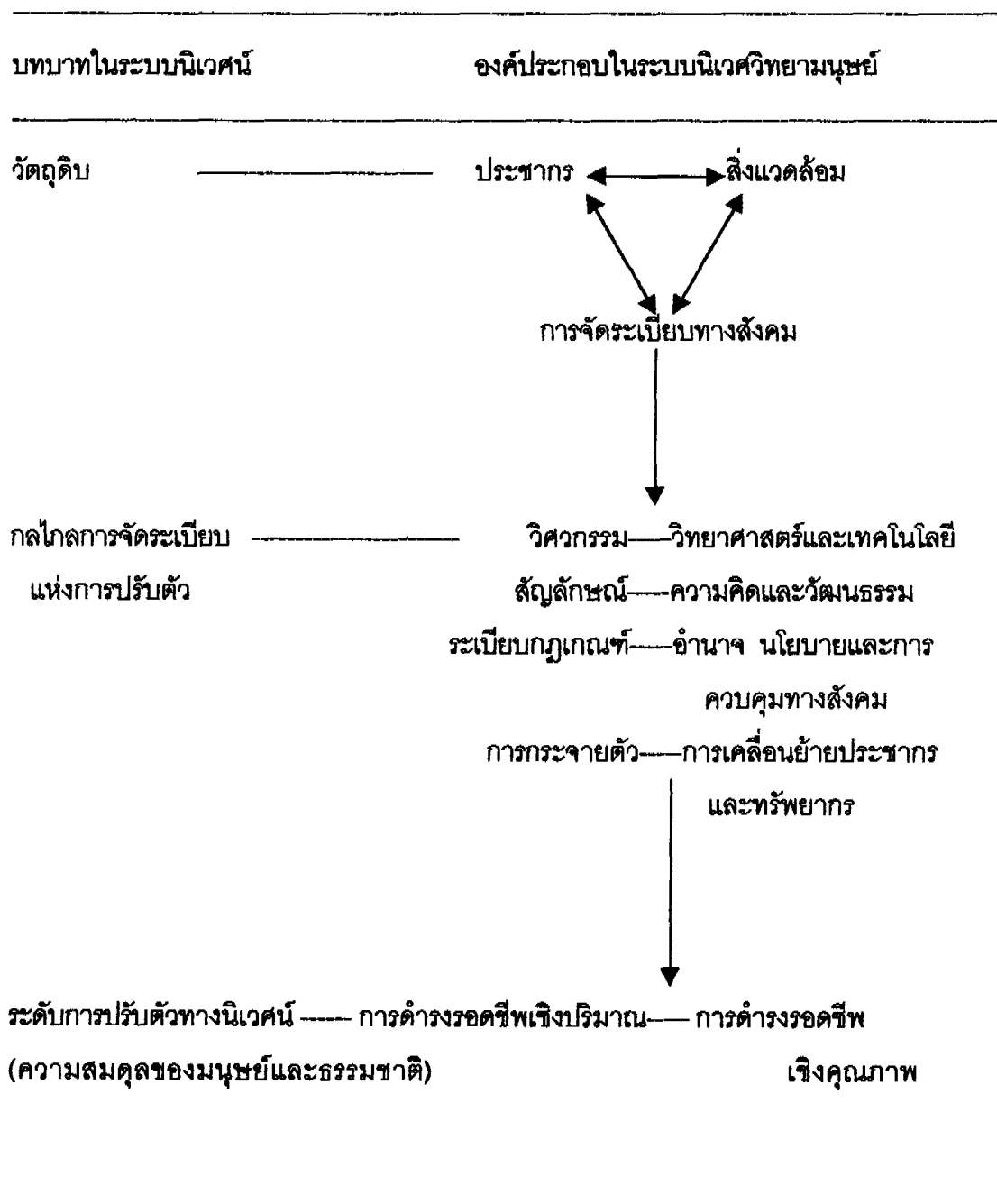

ที่มา : Duncan, Otis Dudley 1973 อ้างใน สายใจ คุ่มขนาน 2535 : 6

องค์ประกอบทั้ง 4 ตัวของ POET model นี้ มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เป็นลักษณะของความสัมพันธ์ได้ตอบ (reciprocal relationship) ฉะนั้นองค์ประกอบแต่ละตัวจึงสามารถนำมาใช้ทั้งเป็นตัวแปรตามและตัวแปรอิสระในงานวิจัยต่าง ๆ แต่ในการศึกษาทางสังคมวิทยาส่วนใหญ่ การจัดระเบียบ (O) มักจะเป็นตัวที่ถูกนำมาใช้เป็นผลของกระบวนการปรับตัว (Adaptative Process) จากการที่ประชากร (P) ใช้เทคโนโลยี (T) ที่อยู่ในรูปแบบที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับลักษณะและแหล่ง ทรัพยากรธรรมชาติ (E)

นอกจากแนวคิดทางนิเวศวิทยามนุษย์ ของ Duncan และ Schnore เกี่ยวกับ POET model ยังมีกรอบแนวคิดของ Micheal Micklin ซึ่งได้ปรับปรุงแนวคิด POET model ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมให้ชัดเจนขึ้น โดยสามารถให้คำตอบได้ว่า 1) อะไรคือเงื่อนไขการปรับตัวของประชากร 2) กระบวนการปรับตัวทำให้เกิดอะไรขึ้น 3) กลไกการจัดระเบียบอะไรที่ประชากรนำมาใช้เพื่อการปรับตัว และ 4) มีเกณฑ์อะไรในการประเมินความสำเร็จของการปรับตัว สำหรับกรอบของ Micheal Micklin's Model มีลักษณะดังนี้

รูปที่ 2 : ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ของระบบนิเวศวิทยามนุษย์

ที่มา : Micklin, Michae 1973 อ้างใน สายใจ คุ่มขนาน 2535 : 46

จากการปริทัศน์แนวคิดทางนิเวศวิทยาชุมชน จะเห็นว่าการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมจะมีหน่วยวิเคราะห์เป็นชุมชนมนุษย์ และมีลักษณะการวิเคราะห์ที่เป็นองค์รวมและเนื่องจากการศึกษา “วิถีชีวิตของครัวเรือนประมงพื้นบ้าน” มีลักษณะการศึกษาที่ใช้ชุมชนประมงพื้นบ้านเป็นสถานที่ศึกษา ดังนั้นผู้ศึกษาจึงเห็นว่ากรอบแนวคิดและทฤษฎีทางนิเวศวิทยาชุมชนของ Duncan และ Schnore สามารถนำมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาได้ โดยที่ประชากร (P) ใน Model คือผู้ประกอบการอาชีพประมงพื้นบ้านได้มีพัฒนาเครื่องมืออุปกรณ์มาใช้ในการจับสัตว์น้ำ (T) ให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรสัตว์น้ำที่มีอยู่ในชุมชน (E) ส่งผลให้เกิดการจัดระเบียบ และการปรับตัวในด้านการทำประมงของชุมชนแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกันไป (O)

อีกทั้งใช้กรอบแนวคิดของ Micheal Micklin's Model มาใช้อธิบายเรื่องการปรับตัวของชาวประมงกับการพัฒนาเครื่องมือในการทำประมงพื้นบ้าน รวมถึงกลไกอื่น ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งสัตว์น้ำที่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพของครัวเรือนประมงพื้นบ้าน รวมถึงผลของการใช้กลไกการปรับตัวที่ปรากฏออกมาให้เห็นได้ในรูปของวิถีการดำเนินชีวิตด้านต่าง ๆ

2.4 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของครัวเรือนประมงพื้นบ้าน

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำประมงพื้นบ้าน ชาวประมงได้มีการนำเครื่องมือจับสัตว์น้ำมาใช้ให้มีความสอดคล้องกับชนิดของสัตว์น้ำ และสภาพหรือลักษณะภูมิศาสตร์ของชุมชน ซึ่งจากการศึกษาของ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ ได้ทำการศึกษาที่จังหวัดชุมพรและจังหวัดสตูล พบว่า เครื่องมือที่ใช้ในการทำประมงของทั้งสองพื้นที่มีความแตกต่างกันอยู่บ้าง รวมถึงในการทำประมงนั้นชาวประมงมีการใช้เครื่องมือหลาย ๆ ชนิดผสมกันแล้วแต่โอกาสและความสะดวก (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ 2517) และเพื่อความสะดวกในการทำประมง ชาวประมงตั้งบ้านเรือนและชุมชนตามชายฝั่งทะเล ทะเลสาบ หรือแหล่งน้ำต่าง ๆ และจะทำประมงโดยใช้เครื่องมือแบบสอดคล้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบริเวณนั้น ๆ (เวียงชัย ต้นสกุล 2541)

แต่เครื่องมือที่ชาวประมงพื้นบ้านนำมาใช้นั้นส่วนใหญ่มีประสิทธิภาพน้อย มีความล้าสมัย ทั้งนี้เพราะขาดแคลนเงินทุนในการซื้อเครื่องมือ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ 2517) ยังมีงานวิจัยที่พบว่าเครื่องมือที่ใช้ในการทำประมงพื้นบ้าน โดยเฉพาะเรือในอดีตส่วนใหญ่ชาวประมงพื้นบ้านจะใช้เครื่องมือแบบพื้นบ้าน เช่น ฉมวก แห ลอบ ไซ และมีการต่อเรือใช้เอง (พิศิษฐ์ ชาญเสนาะ,ม.ป.ป.) และจากการศึกษาของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พบว่า เรือที่ใช้

ในครัวเรือนประมงพื้นบ้านส่วนใหญ่มีเพียงครัวเรือนละ 1 ลำ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2523) ส่วนในงานวิจัยของ เสาวณีย์ นิมพิศุทธิ์ ได้กล่าวถึง เครื่องมือที่ใช้ในการทำประมงพื้นบ้านทั้งประเภทเรือ และเครื่องมือจับสัตว์น้ำต่าง ๆ ซึ่งพบว่า เครื่องมือประเภทเรื่อนั้น ผู้ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านมีการพัฒนาเรือที่ใช้ในการทำประมงจากเรือแจว เรือพาย สู่เรือที่ติดเครื่องยนต์ และปัจจุบันมีการใช้เรือติดเครื่องยนต์เป็นส่วนใหญ่ ส่วนเครื่องมือที่ใช้กับเรือที่ติดเครื่องยนต์และทำรายได้ให้ชาวประมงมากที่สุดคือเครื่องมือประเภททวน ส่วนเครื่องมือที่ใช้กับเรือไม่ติดเครื่องยนต์หรือเครื่องมือประจำที่ที่ทำรายได้ให้ชาวประมงมากที่สุดคือ โพงพาง (เสาวณีย์ นิมพิศุทธิ์ 2524) ยังมีงานวิจัยที่ พบว่า เครื่องมือที่นำมาใช้ในการทำประมงพื้นบ้านสามารถใช้ได้ทั้งเครื่องมือที่ออกทำประมงคนเดียวและเครื่องมือที่ออกทำประมงหลาย ๆ คน (กอบกุล ภูธราภรณ์ 2525) มีงานวิจัยที่ได้กล่าวถึงเครื่องมือในการทำประมงพื้นบ้านบางอย่างที่ ชาวประมงพื้นบ้านนำมาใช้แล้วได้ทำลายความสมบูรณ์ของทะเลลงไปมากนั่นก็คือ เครื่องมือจำพวกอวนลาก อวนรุน (สุนันทา นิลเพชร 2541 และ พิเศษฐ์ ชาญเสนาะ ม.ป.ป)

สำหรับการศึกษาทางด้านรายได้ของครัวเรือนผู้ประกอบการประมงพื้นบ้าน จากการศึกษาได้ผลสรุปที่สอดคล้องกันว่า มีรายได้น้อยและค่อนข้างยากจน มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ได้อยู่ในเกณฑ์ต่ำมาก อีกทั้งชาวประมงพื้นบ้านยังมีหนี้สิน เนื่องจากต้องกู้ยืมเงินเพื่อเอาไปใช้ในชีวิตรประจำวัน ดังนั้นหนี้สินจึงมีอยู่ตลอดเวลาในรูปนี้เกินแล้วยืมหนี้ใหม่อีก (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ 2517 ; เสาวณีย์ นิมพิศุทธิ์ 2524 ; คารณี ศรีสง่า 2532 ; สุนันทา นิลเพชร 2541) และจากการศึกษาเกี่ยวกับหนี้สินยัง พบว่า ชาวประมงพื้นบ้านกว่าร้อยละ 95 มีหนี้สินและส่วนใหญ่จะเป็นหนี้สินเพื่อซื้อเครื่องมือในการจับสัตว์น้ำ (สุนันทา นิลเพชร 2541) จากงานวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่แล้วแหล่งเงินกู้ของชาวประมงพื้นบ้านมีทั้ง จากสถาบันการเงิน เพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง พ่อค้า หากเป็นการกู้จากพ่อค้าส่วนใหญ่ไม่มีดอกเบี้ย แต่ต้องนำสัตว์น้ำที่จับได้ไปขายเพื่อหักบัญชี (เสาวณีย์ นิมพิศุทธิ์ 2524)

หากจะพิจารณาถึงบทบาทของสมาชิกในครัวเรือนประมงพื้นบ้าน จากงานวิจัยที่ผ่านมาของครัวเรือนผู้ประกอบการประมงพื้นบ้านที่จังหวัดพังงา พบว่า หัวหน้าครัวเรือนจะมีบทบาทที่สำคัญทางเศรษฐกิจ และมีหน้าที่ในการทำประมง และยังพบอีกว่าหัวหน้าครัวเรือนผู้ประกอบการประมงพื้นบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบอาชีพประมงเพียงอย่างเดียว กล่าวคือมีครัวเรือนที่ทำเฉพาะประมงพื้นบ้านเพียงอย่างเดียวอยู่เพียงร้อยละ 23.98 ที่เหลืออีกร้อยละ 76.02 จะประกอบอาชีพอื่น ๆ ด้วยนอกเหนือจากการทำประมง เช่น แปรรูปสัตว์น้ำ ขุดแร่ ขั้วเรือ ค้าขาย ฯลฯ ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยของสมศักดิ์ ศรีสันติสุขและคณะซึ่งได้ทำการศึกษาที่จังหวัดชุมพรและสตูล พบว่า หัวหน้าครัวเรือนประมงพื้นบ้านส่วนใหญ่ ขาดการฝึกฝนความรู้ ความ

สามารถ ความชำนาญในงานด้านอื่น ๆ เพิ่มเติม จึงทำให้พวกเขาขาดโอกาสในการหาอาชีพเสริมให้กับตนเองจึงทำประมงอย่างเดียว (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ 2517) ขณะที่งานวิจัยของ ณัฐวุฒิ เนาวประดิษฐ์ พบว่า หัวหน้าครัวเรือนประมงพื้นบ้านมีส่วนในการตัดสินใจให้บุตรออกจากโรงเรียนมาช่วยในการทำประมงร่วมกับตนเอง (ณัฐวุฒิ เนาวประดิษฐ์ 2528)

จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้สรุปมาทั้งหมดของการศึกษา วิถีชีวิตของครัวเรือนประมงพื้นบ้าน กล่าวคือ กรอบแนวคิดของ “วิถีชีวิต” กรอบด้านการทำมาหากิน ความสัมพันธ์ในครัวเรือนและเครือญาติ และความเป็นอยู่ กรอบแนวคิดของ “ประมงพื้นบ้าน” และกรอบแนวคิดและทฤษฎีทาง “นิเวศวิทยามนุษย์” ซึ่งจากกรอบแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจในการนำมาใช้ศึกษา วิถีชีวิตของครัวเรือนประมงพื้นบ้านว่ามีวิถีชีวิตทั้ง 3 ด้านเป็นอย่างไรบ้าง คือ ด้านการทำมาหากิน ด้านความสัมพันธ์ในครัวเรือนและเครือญาติ และด้านความเป็นอยู่ และเพื่อการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างชุมชนประมงพื้นบ้านที่มีสภาพแวดล้อมและทรัพยากรต่างกัน ของชุมชนประมงพื้นบ้านฝั่งอ่าวไทย (ป่ออิฐ) กับชุมชนประมงพื้นบ้านฝั่งทะเลสาบสงขลา (ท่าเสา)